

המטרה – פגיעה באמון הציבור בבית המשפט

הצעת החוק שמציגה את הדיונים בעליון כ"משחק מכור"

כתיבה וייעוץ משפטי: עו"ד איתי מק

מסמך זה עוסק בהצעת חוק בתי המשפט (תיקון – קביעת הרכבים בבית המשפט העליון וקביעת דיון נוסף), התשפ"ה–2025¹, הצעת חוק פרטית אשר הוגשה על ידי ח"כ שמחה רוטמן (הציגות הדתית) ותובא לדיון בוועדת חוקה, חוק ומשפט ביום 7.1.2025.

מכון זולת מתנגד להצעה, שהיא חלק בלתי נפרד מההפיכה המשטרית וממאמצי הממשלה לפגוע באמון הציבור בבית המשפט העליון באמצעות הצגת ההליכים בו כ"משחק מכור" – ללא כל בסיס עובדתי לטענה. זאת, כדי להצדיק את הצעות החוק והיזמות לפגיעה בעצמאותו המקצועית. אמנם ההצעה נראית לכאורה קלה לעיכול הציבור, כיוון שהמנגנון המוצע בה הוא של בחירת הרכבים באמצעות מערכת ממוחשבת ולא ששר המשפטים או גורם פוליטי אחר יקבע את ההרכבים. ואולם, בפועל יישומה יגרום לפגיעה בתפקוד בית המשפט העליון ובטיב השירות שלו לציבור.

המצב הקיים וההסדר בהצעת החוק

על פי ההסדר כיום בחוק, נשיא בית המשפט העליון הוא הקובע את הרכבי השופטים הדנים בתיקים. כמו כן, החלטה על דיון נוסף מתקבלת על ידי נשיא בית המשפט (או שופטים אחרים שייקבעו לשם כך)². לעומת זאת, הצעת החוק מבקשת להורות כי ההרכב שידון בעניין פלוני ייקבע "באופן ממוחשב ללא התערבות גורם אנושי". כמו כן, לפי ההצעה החלטה בבקשה לדיון נוסף תתקבל על ידי "רוב שופטי בית המשפט העליון", ואם תאושר הבקשה יתקיים דיון נוסף בהרכב של כל השופטים.

ההצעה אינה מבוססת על תשתית עובדתית

בדברי ההסבר להצעת החוק נטען כי תוצאות הדיון בעתירות מוכתבות על ידי מניפולציה שעושה נשיא בית המשפט העליון, הקובע הרכבים שתוצאתם ידועה מראש. לפי דברי ההסבר, קביעת ההרכב לדיון בבג"ץ מובילה לתוצאה ידועה מראש בנושאים המצויים במחלוקת בציבור הישראלי. ואולם דברים אלה

¹ הצעת חוק בתי המשפט (תיקון – קביעת הרכבים בבית המשפט העליון וקביעת דיון נוסף), התשפ"ה–2025, אתר הכנסת – מאגר החקיקה.
² ראו סעיף 27(א) לחוק בתי המשפט [נוסח משולב], התשמ"ד–1984, וכן סעיף 30(ב) לחוק זה.

אינם מבוססים על תשתית עובדתית. להפך: מופיעה בהם הפניה אחת ויחידה, למאמר על מחקר שבדק דווקא את ההרכבים במקרים שבהם שבג"ץ לא התערב, ועתירות נדחו **על הסף וללא דיון**.³

כיוון שדחיות על הסף ללא דיון לרוב לא כוללות החלטה מהותית, אלא נשענות על טעמים טכניים ופרוצדורליים או כי העניין כבר הוכרע בעבר, הרי שלא ניתן להסיק ממחקר זה שיש למנגנון בחירת ההרכבים הקיים השפעה על התוצאה באופן המצדיק את הצעת החוק. לנוכח העילות הברורות לדחייה על הסף, שגובשו בפסיקה לאורך עשרות שנים, ממילא אין פערים משמעותיים בעמדות השופטים. לצורך תמיכה בהצעה היה צריך להציג מחקר שבדק את השפעת מנגנון קביעת ההרכבים הקיים על התוצאה בהליכים שבהם כן התקיים דיון והתקבלה החלטה מהותית – אז לעמדות השופטים השונים יש יותר משמעות.

כך למשל, אחד מפסקי הדין שמודגשים במאמר⁴ הוא החלטה לדחייה על הסף של עתירה לאפשר לאזרחים יהודים לבקר בהר הבית.⁵ כותבי המאמר טוענים שהנשיא יצחק עמית בחר בשופט עוזי פוגלמן כחבר ההרכב "ולא בשופט סולברג, שהינו שופט דתי", וכן מסבירים ש"בסוג כזה של עתירה עמדותיהם המשפטיות והאידיאולוגיות של השופטים עשויות לבוא לידי ביטוי ביתר שאת", וכי ניתן להניח שזו הייתה "בחירה בטוחה יותר מבחינתו של השופט עמית והיא אכן השיגה את מבוקשה", כלומר דחייה על הסף בשל אי מיצוי הליכים ושיהוי. אך בניגוד לפרשנות החוקרים, מההחלטה עולה שאף שהיה מדובר בעתירה שכללה טענות עקרוניות, זו הוגשה שבוע ימים לפני המועד שבו ביקשו העותרים לבקר בהר הבית, ומבלי שהם קיבלו את תגובת המשיבים (שאליהם פנו רק מספר ימים קודם לכן).

בנסיבות אלה, סביר להניח שמרבית השופטים בבית המשפט העליון היו דוחים על הסף את העתירה בגין שיהוי ואי מיצוי הליכים. כמו כן, מזה עשרות שנים הוגשו עתירות דומות שכולן נדחו בשל שיקול הדעת הרחב של הדרג המדיני בכל הנוגע להר הבית. לכן, לא מובן על איזה בסיס מניחים כותבי המאמר שהשופט נעם סולברג היה מתעלם מהפסיקה הענפה בסוגיה רק משום שהוא דתי.

בנוסף, המחקר נערך על פסקי דין שניתנו בין ינואר 2015 לאפריל 2017, אך ב-13.11.2017 פורסם נוהל הנשיאה בדימוס אסתר חיות שהסדיר את ההרכבים בדחייה על הסף על פי סדר התורנות. לכן, כלל לא יכולה להיות עוד טענה כלשהי שההרכבים נבחרים על פי התוצאה שרוצים בה. נזכיר שבעקבות פרסום הנוהל, "התנועה למשילות ודמוקרטיה" שמגישה ההצעה ח"כ שמחה רוטמן שימש אז יועץ משפטי שלה, הגיבה כי "השינוי שנעשה בעקבות פנייתנו מעודד".⁶

³ יהונתן גבעתי וישראל רוזנברג, [כיצד בוחרים שופטי בית המשפט העליון את חבריהם להרכב](#), משפטים, נא (18.11.2020).

⁴ שם, בעמ' 19-20.

⁵ בג"ץ 4021/17 [המטה למען ארץ ישראל נ' ראש הממשלה](#) (פורסם בנבו, 17.5.2017).

⁶ רויטל חובל, [נשיאת העליון: שופטי בג"ץ לא יוכלו לבחור מי יישבו לצדם לדון בדחיית עתירות על הסף](#), הארץ (27.11.2018).

ההצעה תפגע בתפקוד בית המשפט העליון ובטיב השירות שלו לציבור

בניגוד לטענות הלא מוכחות בדברי ההסבר, שלפיהן נשיא בית המשפט העליון קובע את ההרכבים ואת מנגנון הבחירה שלהם כדי להגיע לתוצאה שהוא חפץ בה, הרי שמרבית ההרכבים נקבעים על ידי מחלקת היומן בהתאם לקריטריונים ולסדרי העדיפויות, כולל דחיפות התיקים, עומס העבודה, ותק ומומחיות השופטים. רק במקרים חריגים נשיא או נשיאת בית המשפט העליון מתערבים בקביעת ההרכב, בעיקר על פי הוותק והמומחיות. אין בהצעה שום הוכחה שהתערבות הנשיא אינה נעשית מטעמים מקצועיים.

בהינתן המספר העצום של ההליכים שנפתחים מדי שנה בבית המשפט העליון (כ-10,000 הליכים, אשר כ-40% מתוכם הם הליכים עיקריים בפני הרכב בערעורים פליליים, אזרחיים ומינהליים ועתירות לבג"ץ), בהשוואה למספרם הקטן של השופטים, ממילא מערכת המחשוב תהא מוגבלת ביצירת "גיוון" ההרכבים, ורבים מהם יהיו דומים או זהים. מן הסתם, מבחינה מתמטית, ככל שמערכת המחשוב תפעל באופן יותר אקראי ושרירותי ותתעלם מקריטריונים של דחיפות התיקים, עומס, ותק ומומחיות, אז יהיה יותר "גיוון" בהרכבים. ואולם, הקפדה על קריטריונים אלה חשובה הן לתפקוד בית המשפט העליון והן לטיב השירות המקצועי שיקבל הציבור.

ההצעה תביא לשיתוק האפשרות לדיון נוסף

דיון נוסף הוא הליך נדיר וחריג, והצדקה לקיומו עשויה לקום רק כאשר בפסק הדין נשוא הבקשה נפסקה הלכה חדשה אשר עומדת בסתירה להלכה קודמת של בית המשפט העליון, או שמפאת "חשיבותה, קשיותה או חידושה" ראוי לקיים בה דיון נוסף.⁸ על אף נדירותו, מדובר בהליך שיש חשיבות לקיומו.

כאמור, על פי ההצעה יידרש רוב מכל השופטים לאישור בקשה לדיון נוסף, וכן כל הרכב השופטים ישתתף בדיון הנוסף. במצב דברים זה לא סביר שיינתן אישור לדיון נוסף, וכן גם אם יינתן המשמעות היא סחבת ממושכת עד שכל השופטים בבית המשפט העליון יתפנו לדון ולהכריע בו. הדבר עלול לפגוע הן בבעלי הדין בהליך הספציפי, והן באחרים בציבור שההלכה הקודמת או החדשה ישפיעו על זכויותיהם.

סיכום

מכון זולת מתנגד נחרצות להצעת החוק. כאמור, מדובר בחלק ממאמצי הממשלה לפגוע באמון הציבור בבית המשפט העליון באמצעות הצגת ההליכים בו כ"משחק מכור", וכך להצדיק את הפגיעה בעצמאותו המקצועית. אישורה יקבע תקדים מסוכן, ויוביל לקידום הצעות חוק להפקעת סמכויות נוספות מנשיא בית המשפט העליון בדרכים שונות.

⁷ ראו באתר בית המשפט העליון.

⁸ דנ"ץ 4144/22 מוחמד מוסא שחאדה אבו עראם ו-107 אח' נ' שר הביטחון (פורסם בנבו, 2.10.2022).